

महाराष्ट्र विधान परिषद

भारत केंद्र आणि राज्य या दोन्ही स्तरांवर द्विसदनी प्रणालीचे पालन करतो. या प्रणाली अंतर्गत, राज्याच्या विधानमंडळाची दोन भागात विभागणी केली जाते - विधानसभा आणि विधान परिषद. विधान परिषद ही एक कायमस्वरूपी संस्था आहे, जी भारतीय राज्यघटनेच्या तरतुदीनुसार स्थापन किंवा रद्द केली जाऊ शकते.

- महाराष्ट्र विधान परिषद किंवा महाराष्ट्र विधान परिषद हे पश्चिम भारतातील महाराष्ट्र राज्याच्या द्विसदनीय विधानमंडळाचे वरचे सभागृह आहे.
- दुसऱ्या शब्दांत, विधान परिषद हे राज्याचे वरिष्ठ सभागृह आहे. त्याची संस्था भारतीय राज्यघटनेच्या कलम 169 मध्ये वर्णन केलेली आहे.
- सध्या आपल्या देशात फक्त सहा राज्यांमध्ये विधान परिषद आहे. ते आंध्र प्रदेश, तेलंगणा, कर्नाटक, महाराष्ट्र, बिहार आणि उत्तर प्रदेश आहेत. या राज्यांमध्ये द्विसदनीय विधानमंडळ आहेत, म्हणजे विधान परिषद आणि विधानसभा दोन्ही.

विधान परिषद आणि घटनात्मक तरतुदी

भारतीय राज्यघटनेच्या कलम 169 मध्ये राज्यांमधील विधान परिषद रद्द करण्याची किंवा निर्माण करण्याची तरतूद आहे.

- लेखात असे म्हटले आहे - कलम १६८ मध्ये काहीही असले तरी, संसद कायद्याद्वारे अशी परिषद असलेल्या राज्याची विधान परिषद रद्द करण्याची किंवा अशी परिषद नसलेल्या राज्यात अशी परिषद निर्माण करण्याची तरतूद करू शकते, जर विधानसभेची राज्य विधानसभेच्या एकूण सदस्यसंख्येच्या बहुमताने आणि विधानसभेच्या उपस्थित असलेल्या आणि मतदान करणाऱ्या सदस्यांच्या दोन तृतीयांश पेक्षा कमी नसलेल्या बहुमताने तसा ठराव पारित करते.
- वरील कलमामध्ये संदर्भित कोणत्याही कायद्यामध्ये या संविधानाच्या तरतुदींना लागू करण्यासाठी आवश्यक असेल अशा तरतुदी या संविधानाच्या दुरुस्तीसाठी असतील आणि संसदेला आवश्यक वाटेल अशा पूरक, आनुषंगिक आणि परिणामी तरतुदी देखील असू शकतात.
- उपरोक्त असा कोणताही कायदा कलम ३६८ साठी या संविधानाची दुरुस्ती आहे असे मानले जाणार नाही.

विधानसभा आणि विधान परिषद

- मुख्यमंत्र्यांच्या विनंतीवरून आधी विसर्जित केल्याशिवाय विधानसभेचा कार्यकाळ पाच वर्षांचा असतो.
- कौन्सिलच्या सदस्यांचा कार्यकाळ सहा वर्षांचा असतो आणि सभागृहातील एक तृतीयांश सदस्य दर दोन वर्षांनी निवृत्त होतात.
- संसदेच्या लोकसभेप्रमाणेच विधानसभा हे कनिष्ठ सभागृह आहे.
- विधान परिषद हे राज्यसभेसारखे स्थायी सभागृह असले तरी ते विसर्जित केले जाऊ शकते.
- भारतीय राज्यघटनेच्या कलम 169 नुसार, संसद एखाद्या राज्यात परिषद निर्माण करू शकते किंवा रद्द करू शकते जर त्या राज्याच्या विधानसभेने विशेष बहुमताने तसा ठराव मंजूर केला.
- उदाहरणार्थ, संसदेने 1985 मध्ये आंध्र प्रदेशातील विधान परिषद रद्द केली, परंतु मार्च 2007 मध्ये ती पुन्हा स्थापन करण्यात आली.

स्थान

राजधानी मुंबईत दक्षिण मुंबईतील नरिमन पॉइंट परिसरात विधान परिषदेची जागा आहे. अर्थसंकल्पीय अधिवेशन आणि पावसाळी अधिवेशन मुंबईत तर हिवाळी अधिवेशन सहायक राजधानी नागपुरात बोलावले जाते.

विधान परिषदेची रचना

घटनेच्या कलम १७१ अन्वये, राज्याच्या विधानपरिषदेला राज्य विधानसभेच्या एकूण संख्याबळाच्या एक तृतीयांश पेक्षा जास्त आणि ४० पेक्षा कमी सदस्य नसावेत.

राज्यसभेप्रमाणेच, विधानपरिषद हे एक सतत चालणारे कक्ष आहे, म्हणजेच ती कायमस्वरूपी संस्था आहे आणि ती विसर्जनाच्या अधीन नाही. विधान परिषदेच्या (MLC) सदस्याचा कार्यकाळ सहा वर्षांचा असतो, दर दोन वर्षांनी एक तृतीयांश सदस्य निवृत्त होतात.

निवडणुकीची पद्धत:

- MLC पैकी एक तृतीयांश राज्याचे आमदार निवडून येतात,

- नगरपालिका आणि जिल्हा मंडळे यांसारख्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या विद्यमान सदस्यांचा समावेश असलेल्या विशेष निर्वाचक मंडळाद्वारे आणखी 1/3,
- 1/12 वा शिक्षकांच्या मतदारांद्वारे आणि दुसरा 1/12 वा नोंदणीकृत पदवीधरांनी.
- उर्वरित सदस्यांची नियुक्ती राज्यपालांकडून साहित्य, विज्ञान, कला, सहकार चळवळ आणि समाजसेवा अशा विविध क्षेत्रातील विशिष्ट सेवांसाठी केली जाते.

महाराष्ट्र विधान परिषदेची रचना

विधान परिषदेत या विभागात प्रदान केलेल्या पद्धतीने निवडलेल्या विधानसभेतील एकूण सदस्यसंख्येच्या 40 पेक्षा कमी किंवा जास्तीत जास्त एक तृतीयांश सदस्य नसतील.

- विधानसभेच्या सदस्यांद्वारे 30 सदस्य निवडले जातील.
- महाराष्ट्रातील सात विभागांमधून (मुंबई, अमरावती विभाग, नाशिक विभाग, औरंगाबाद विभाग, कोकण विभाग, नागपूर विभाग आणि पुणे विभाग) पदवीधरांमधून ७ सदस्य निवडले जातात.
- महाराष्ट्रातील सात विभागातून (मुंबई, अमरावती विभाग, नाशिक विभाग, औरंगाबाद विभाग, कोकण विभाग, नागपूर विभाग आणि पुणे विभाग) शिक्षकांमधून ७ सदस्य निवडले जातात.
- महाराष्ट्रातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधून महाराष्ट्रातील २१ विभागांमधून २२ सदस्य निवडले जातात.
- साहित्य, विज्ञान, कला, सहकार चळवळ आणि समाजसेवा या विषयांचे विशेष ज्ञान किंवा व्यावहारिक अनुभव असलेले १२ सदस्य राज्यपाल नामनिर्देशित करतील.

विधान परिषदेची सध्याची रचना

महाराष्ट्र विधान परिषदेची सध्याची सदस्य स्थिती खाली देण्यात आलेली आहे.

पार्टी	सदस्य
भारतीय जनता पार्टी	25
शिवसेना	14
राष्ट्रवादी काँग्रेस पार्टी	10
भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस	9
शेतकरी आणि कामगार पक्ष	2
राष्ट्रीय समाज पक्ष	1
अपक्ष	2
रिक्त	15